

IV.

DIE EKONOMIESE TOESTAND IN DIE FEDERASIE VAN RHODESIË EN
NJASSALAND.

1. VERNAAMSTE PRODUKSIE-
VERTAKKINGS.

(a) Landbou:

Landbou beklee 'n baie belangrike posisie in die volkshuishouding van die Federasie. Die oorgrootste meerder-

heid van die bevolking is vir hulle voortbestaan direk daarvan afhanklik en baie ander ook indirek.

Die omvang en waarde van die produksie van die vernaamse akkerbouprodukte in die Federasie in 1957-58 word in tabel I saamgevat.

TABEL I.
Waarde van vernaamste akkerbouprodukte 1957-58.¹⁾

Produk	Suid-Rhodesië ²⁾	Noord-Rhodesië ²⁾	Njassaland.	Totaal.
	£	£	£	£
Tabak	22,389,000	686,000	2,777,300	25,852,300
Katoen	28,800		240,000	268,800
Tee	231,500		2,734,000	2,965,500

- 1) *Commonwealth Yearbook*, 3rd Edition, 1959, Europe Publications Ltd., pp. 693 en 694.
2) Slegs blanke produksie. Aangeneem kan word dat die hydrac van dié van die Bantoe in verhouding gering is.

Wat veral treffend is in die akkerbouproduksie is die feit dat tabak verreweg die belangrikste akkerbouproduk

in die Federasie is met Suid-Rhodesië as die grootste produsent. T.o.v. katoenproduksie moet opgemerk word dat die produksie in die Federasie baie skerp gedaal het gedurende die vyftiger jare en wel van 29,000,000 lbs. in 1952 tot sowat 13,000,000 lbs. in 1958.

Die omvang van die veestapel in 1958 word in tabel II saamgevat.

TABEL II.
Veestapel: 1958³⁾

Vee	Suid-Rhodesië	Noord-Rhodesië	Njassaland	Totaal.
Beeste	3,580,000	1,084,000	343,000	5,007,000
Skape	290,000)	162,000	62,000)	1,347,000
Bokke	420,000)		413,000)	
Varke	114,000	63,000	83,000	260,000

- 3) *Whitaker for 1960*, p. 786.

Hieruit blyk dat Suid-Rhodesië ook verreweg die belangrikste veeprodusent in die Federasie is.

(b) Mynbou:

Noord-Rhodesië, so word beweer, beskik oor die meeste mineraalneerslae in die Federasie, en mynbou vorm dan ook die belangrikste aktiwiteite, nie alleen in eersgenoemde gebied nie, maar in die hele Federasie terwyl mynbou tot dusver byna van geen betekenis in Njassaland was nie.

Van die verskillende aktiwiteite in die gebied oorheers koperontginning die ekonomie van die gebied. In 1958 het die opbrengs van koper uit Noord-Rhodesië 70 persent van die totale mineraalproduksie uitgemaak, wat die Federasie dan ook die tweede belangrikste koperprodusent in die wêreld gemaak het. Koperontginning is 'n ontginninge sowel as 'n verwerkende industrie; kopererts word gesmelt en baie daarvan word plaaslik geraffineer. Verder is lood en sink Noord-Rhodesië se vernaamste mineraalprodukte.

In Suid-Rhodesië, aan die ander kant, is mynaktiwiteite baie meer gedifferensieerd. Goud was vir 'n lang tyd die belangrikste uitvoerprodukt, maar het sedert die oorlog 'n duidelike afname vertoon. Op die oomblik is asbes, chroomerts en steenkool die belangrikste minerale wat ontgin word. Suid-Rhodesië word beskou as die derde grootste chroomertsprodusent in die wêreld. Die totale waarde van die mineraalproduksie van die Federasie was £102,557,000 in 1958. Noord-Rhodesië en Suid-Rhodesië het onderskeidelik £77,225,000 en £35,332,000 hiervan opgelewer.

(c) Fabriekswese:

Die vervaardigingsindustrie in Suid-Rhodesië dateer sedert 1939 en het veral ontwikkel sedert die einde van die oorlog. Die aantal vervaardigingsondernemings het sedert 1939 tot 1946 van 299 tot 435 toegeneem en daarna tot 714 in 1953.

Die fabriekswese in Suid-Rhodesië het in 1947 die mynbou oortref, maar was in 1953 steeds benede die bruto opbrengs van die blanke landbou. Behalwe vir die aktiwiteite van die kopermyne is fabriekswese in Noord-Rhodesië nog uiters beperk en van weinig betekenis in Njassaland. Die totale netto opbrengs van hierdie sektor word vir 1957-58 op £53,405,000 gestel met tabak-, tekstiel-, voedsel- en metaalprodukte as die vernaamste groepe daarvan.

Bogenoemde drie vertakkings kan beskou word as verreweg die belangrikste produksievertakkings in die Federasie. By gebrek aan 'n volksinkometabel wat die bydrae van elke produksiesektor aantoon, is dit egter nie moontlik om die onderskeidelike bydrae van elk af te baken nie. Beskikbare volksinkomesyfers toon egter dat die volksinkome van die Federasie in 1958 slegs £40 per capita bedra het vir blank sowel as nie-blank.

In vergelyking met Suid-Afrikaanse standaarde, waar die volksinkome vir die ooreenstemmende jaar sowat £122 per capita beloop het, moet die Federasie inderdaad nog as baie agterlik bestempel word.

In die lig van die oorsig van die bydrae van elk van die samestellende gebiede van die Federasie tot die totale

produksie is dit verder duidelik dat Njassaland tot dusver die ekonomies minder belangrike gebied in die Federale verband was. Dit word verder bevestig wanneer gelet word op die jongste statistiek in verband met lewenstandaarde. Hieruit blyk dat die gemiddelde verdienste van die Bantoe-bevolking wat in diens geneem is in die drie gebiede gedurende 1958 in Suid-Rhodesië, Noord-Rhodesië en Njassaland onderskeidelik £80, £99 en £46 was en dat die inkomste van die Bantoe wat as „onderhoudsbevolking” gegroepeer is, gemiddeld £16 was in die twee Rhodesiës en £13 in Njassaland. (Dit moet beklemtoon word dat hierdie inkomste vir die jaar was). Dit verklaar in 'n groot mate die grootskaalse trek van arbeid uit Njassaland. (In 1958 was 169,000 volwasse Bantoe-mans volgens beraming, uit die Protektoraat afwesig. Hiervan was na skatting 123,000 in Suid-Rhodesië, 26,000 in die Unie van S.A., 19,000 in Noord-Rhodesië en 1,000 elders). Vergelykenderwyse moet daar verder op gelet word dat daar in 1958 van die Bantoebevolking in Suid-Rhodesië, Noord-Rhodesië en Njassaland onderskeidelik 25 persent, 12 persent en 6½ persent vir betrekkings opgeneem is.

2. Die moontlikheid vir 'n Selfstandige Ekonomiese Ontwikkeling van Njassaland.

Wanneer gelet word op die woorde van dr. Hastings Banda, nl.: „Nyassaland must break away from Federation, and the sooner the better for all races now living in the country” (*Rhodesia Herald*, 18 Oktober 1958), word die vraag onwillekeurig gestel of daar vir

Njassaland, met sy oorbevolkte Bantoe-bevolking, sy handjievol blankes, 'n welvarende ekonomiese toekoms buite die Federasie weggeleë is.

In antwoord op hierdie vraag moet verwys word na die Jack-verslag, waarin daarop gewys word dat die land se ekonomiese ontwikkeling versnel is direk as gevolg van die Federale verband met die twee Rhodesiës. Die verslag beskryf die toestand in Njassaland o.a. soos volg:

„But, as we see it, the evidence is conclusive that the greater rate of economic development since 1953 must be attributed to the constitutional changes made in that year, and that this greater rate of development could not be maintained if Nyassaland were to depend entirely upon its own resources

The basic fact remains that Nyassaland is still a poor country . . . partly by reason of its natural resources and its geographical situation, and partly by reason of factors connected with the traditional mode of life of the indigenous population”.

Ten einde die ekonomiese vooruitgang van Njassaland sedert die totstandkoming van die Federasie by wyse van statistiese data toe te lig, moet o.a. verwys word na die groot toename in die gemiddelde jaarlikse verdienste van die Bantoe, nl. van £33 in 1954 tot £46 in 1958 — 'n verhoging dus van byna 40 persent. Hierteenoor het die onderhoudsinkomste oor dieselfde periode van £12 na £13 gestyg — 'n verhoging dus van 8 persent,

Wanneer die lewenstandaarde in enkele van die Afrikagebiede met mekaar vergelyk word, kan die volksinkome vir doeleindes daarvan as basis gebruik word. In tabel III word die volksinkome per capita van enkele Afrikagebiede in terme van £ S. A. uitgedruk.

TABEL III.

Per capita volksinkome vir enkele Afrikagebiede uitgedruk in terme van £.S.A.

Land.	Jaar.	Per capita volksinkome		
		Alle rasse.	Bantoes.	Nie-Bantoebevolking.
		£	£	£
Kenia	1949	13	6	251
Belgiese Kongo	1951	22	11	ont- breek
Betsjoeanaland	1955	18	14	564
Suid-Rhodesië	1950	44	13	501
Noord-Rhodesië	1946	12	5	525
Njassaland	1945	7	ont- breek	ont- breek
Unie van Suid-Afrika	1947	66	20	170

Uit hierdie gegewens blyk dat die per capita volksinkome van die Bantoebevolking in elke gebied laer is as die gemiddeld vir „alle rasse” en dat die ekonomiese peil van die Suid-Afrikaanse Bantoe heelwat hoër is as dié van sy rasgenote, terwyl die volksinkome van „alle rasse” in Njassaland verreweg die laagste is. Verder is die inkomste differensiaal die kleinste in die Unie.

Belegging in onderwys, gesondheid (sogenaamde „social or human capital”)

vorm 'n belangrike onderdeel van die lewenstandaard van 'n volk. In verband hiermee is dit dan ook besonder interessant om in tabel IV die volgende vergelykings na op te let.

TABEL IV.

Per capita uitgawes aan gesondheid en onderwys deur die regerings van verskillende Afrikagebiede uitgedruk in £.S.A.¹)

Land.	Jaar.	Per capita uitgawes aan:	
		Gesondheid.	Onderwys.
		£	s. d.
Unie van S.A.	1951-52	1 6 11	15/9
Kenia		5 1	4/-
Nigerië	1949-50	1 2	1/8
Goudkus	1949-50	4 6	6/1
N.Rhodesië	1950	12 5	6/6
Njassaland	1950	1 7	1/6
Suid-Rhodesië	1951	13 9	6/7
Betsjoeanaland	1955	6 7	6/11

1) Tomlinsonverslag, Hoofstuk 9; p. 82.

Uit hierdie tabel blyk weereens dat die owerheid se per capita besteding aan onderwys en gesondheidsdienste in die Unie meer as twee maal soveel was as in enige van die genoemde Afrika-gebiede. Verder ook dat Njassaland naas Nigerië verreweg die minste belegging in hierdie dienste gemaak het.

Wanneer die bestedings aan gesondheidsdienste en onderwysfasiliteite in Njassaland vergelyk word met dié na Federasie is 'n onmiskenbare verhoging te bespeur want die lopende uitgawes aan mediese dienste het verdrievoudig; kapitaaluitgawes aan nuwe hospitale en

apteke het vervyfvoudig terwyl die mediese skenkings aan sendingstasies versewevoudig het. Dit verteenwoordig bepaald 'n groot verbetering van die gesondheidsstandaard. Ten opsigte van die onderwys kan opgemerk word dat die uitgawes sedert Federasie verdrievoudig het om vir sowat 43 persent meer laerskoolleerlinge en vierkeer soveel hoërskoolleerlinge voorsiening te maak. Weinig van al hierdie bestedings sou moontlik gewees het as geld nie deur die Federale regering beskikbaar gestel sou word nie. Opgemerk word dat die huidige uitgawe in Njassaland deur die Federale regering in die verhouding van £4 uit elke £7 gesubsidieer word.

Uit die voorafgaande blyk dus dat Njassaland deur lid te wees van die Federasie ongetwyfeld daardeur baat en is dit dan ook heeltemal verstaanbaar waarom die Goewerneur van Njassaland, sir Robert Armitage, onlangs in 'n toespraak voor die Rhodesia National Affairs te Salisbury, die volgende opgemerk het: „I have not found any plan that has been put up to me which can produce economic benefits, not only at the present level but at an increasing one, for all the people of Nyassaland, except one based on the country being in a federal association with the Rhodesians There is little doubt that since federation there has been an economic upsurge in activities in Nyassaland An independent sovereign state within the Commonwealth is an attractive and emotional goal to be aimed at. But in harsh fact no Nyassaland Government could be completely independent. They would require fin-

ance from somewhere and some power to organise diplomatic representation, defence and protect their trading interests. An association of some sort with some power would be inescapable. Thus ultimate independence could only be qualified”.

Dit wil dus voorkom asof die oorspronklike redes vir die insluiting van Njassaland by die Federasie vandag nog geldig is en dat dit selfs sterker op die voorgrond dring as voorheen. Aangesien die gebied oor geen ekonomies ontginbare minerale, weinig moontlikhede vir sekondêre nywerheidsontwikkeling sowel as oor 'n baie digte bevolking beskik, kan verwag word dat ekonomiese afhanklikheid mettertyd groter sal word. Op die oomblik besit die Bantoe reeds 97 persent van die grondgebied in Njassaland, en die antwoord op die grondvraagstuk lê sekerlik nie opgesluit in die oorblywende 3 persent nie. Die geleentheid vir die opvoering van die lewenstandaard van die massa van die bevolking is baie gering, behalwe wanneer die Bantoes van Njassaland in staat gestel word om in die welvaart van die ander twee gebiede te deel, wie se volkshuishoudings reeds grootliks gebaseer is op minerale en nywerhede.

In verband met 'n moontlike afskeiding van Njassaland uit die Federasie kan die volgende opmerking van lord Malvern, Eerste Minister van die Federasie, ten besluit aangehaal word:

„To accede to the demand to leave the Federation would be to deprive the territory of financial backing and to leave it without any African or European administrative strata. This means,

in effect, that it must collapse very quickly without considerable aid or else fall a prey to one of the emergent African States, or even Russia

The chance of gaining any economic or political advantage in Nyassaland does not exist; it is more likely to be a permanent drain on the Federal Exchequer If the Federation were to give up Nyassaland under threat, it would not be very long before Northern

Rhodesia would also go. Then Russia could have a splendid jumping off place in Africa to dominate the whole of Central Africa and beyond"').

1) Optima, Des. 1959, p. 180.

D. P. ERASMUS.

P.U. vir C.H.O.
